

УДК 37.091.39:51:378.6:355(045)

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-10\(28\)-126-141](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-10(28)-126-141)

Гордійчук Оксана Євгенівна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти факультету педагогіки, психології та соціальної роботи, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, вул. Коцюбинського 2, м. Чернівці, 58012, <https://orcid.org/0000-0002-3298-9533>

ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ КРІЗЬ ПРИЗМУ ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ ІНКЛЮЗИВНОГО СПРЯМУВАННЯ

Анотація. В цьому науково-практичному проєкті теоретично обґрунтовано та описано реалізацію особливостей вивчення школярами молодших класів літературної автобіографічної історії-казки про інклюзивність «Зайчик-Нестрибайчик та його смілива мама».

В дослідженні проведено глибокий аналіз психолого-педагогічних джерел, теорії і практики сучасного навчання та впровадження жанру казки в освітній процес. Акцентовано увагу на принципах партнерства, принципах педагогічного виховання, детально проаналізовано види та особливості казок. Також розкрито суть таких понять: толерантність, інклюзивне середовище, казка, інклюзивна казка. З'ясовано, що виховання школярів молодших класів із використанням інклюзивної казки є дієвим засобом впливу на дитячу свідомість.

В роботі висвітлено ключові моменти життєвого і творчого шляху автора та детально описано специфіку роботи над таким літературним твором, а саме: ознайомлення з книжкою та автором казки, установка на цілеспрямоване сприйняття казки, читання казки, емоційно-оціночна бесіда після прочитання казки, виокремлення основних героїв твору та характеристика їхніх вчинків, бесіда за змістом прочитаного, складання учнями власного завершення казки, складання власної інклюзивної казки. Акцентовано увагу на поетапній методиці роботи над літературною автобіографічною історією-казкою про інклюзивність «Зайчик-Нестрибайчик та його смілива мама».

Практична цінність роботи полягає в тому, що вона може бути ефективно використана вчителями, викладачами та студентами у практичній діяльності для підвищення ефективності навчання та виховання підростаючого покоління. Окреслено перспективу подальшого дослідження, яке має полягати в пошуку творів інклюзивного спрямування та розробці

методики роботи над ними в практиці освітньої діяльності з дітьми молодшого шкільного віку.

Ключові слова: казка, інклюзивність, школярі молодших класів, виховання, толерантність.

Hordiichuk Oksana Yevhenivna PhD in Pedagogy, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Methods of Primary Education Faculty of Pedagogy, Psychology and Social Work, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Kotsiubynsky St., 2, Chernivtsi, 58012, <https://orcid.org/0000-0002-3298-9533>

EDUCATION OF TOLERANCE OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS BY STUDYING LITERARY WORKS OF INCLUSIVE DIRECTION

Abstract. In the scientific-practical project, the author theoretically substantiates and describes the implementation of the peculiarities of studying the literary autobiographical fairy tale story about inclusiveness "The Standing Bunny and His Brave Mother" by primary school students.

The study conducts an in-depth analysis of psychological and pedagogical sources, theory and practice regarding modern teaching and the introduction of the fairy tale genre into the educational process. The author focuses on the principles of partnership, principles of pedagogical education, and analyzes in detail the types and features of fairy tales. The author reveals the essence of the following concepts: tolerance, inclusive environment, fairy tale, inclusive fairy tale. It is found that the education of primary school students using an inclusive fairy tale is an effective means of influencing children's consciousness.

The article highlights the key moments of the author's life and creative path and provides a detailed description of the peculiarities of working on such a literary work, namely acquaintance with the book and the author of the fairy tale, setting up a purposeful perception of the fairy tale, reading the fairy tale, emotional and evaluative conversation after reading the fairy tale, identifying the main characters of the work and characterizing their actions, conversation on the content of the readings, composing students' own ending to the fairy tale, composing their own inclusive fairy tale. Attention is focused on the step-by-step methodology of working on the literary autobiographical fairy tale story about inclusiveness "The Standing Bunny and His Brave Mother".

The practical value of the work lies in the possibility of its effective use in practical activities by university teachers, school teachers and students to increase the level of productivity of the education of the younger generation. The prospect of further research is outlined, which should consist in the search for inclusive works and the development of methods for working on them in the practice of educational activities with primary school children.

Keywords: fairy tale, inclusiveness, elementary school students, education, tolerance.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження пояснюється зміненням позиції інклюзивного навчання з другорядного на основне, що передбачає ознайомлення з поняттям інклюзивності за допомогою сучасних навчальних засобів. Одним із засобів навчання є використання казки як жанру літератури, що формує дитячу свідомість та впливає на процес виховання учнів. Саме казка дає можливість учням відчувати необхідні емоції та зробити власні висновки.

Організація інклюзивного навчання полягає у забезпеченні рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами за допомогою організації їхнього навчання у закладах загальної середньої освіти. Сучасний стан національного та суспільного розвитку потребує людей з громадянською свідомістю та людськими якостями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Згідно з результатами аналізу психолого-педагогічних досліджень можна стверджувати, що в українській педагогіці роботу із застосуванням казкових образів та мотивів одним із перших запровадив В. О. Сухомлинський. Серед дослідників, коло наукових зацікавлень яких свого часу торкалося авторської казки, імена Ю. Ярмиша, Л. Дерези, І. Лупанової, І. Токмакової, М. Липовецького, В. Кизиловой, О. Горбонос, Г. Сабат, Т. Леонової, О. Гарачковської, Н. Тихолаз, Л. Овдійчук, В. Єфименко та ін.

Враховуючи недостатню розробленість теми в педагогіці та її застосовність у початковій школі, тему дослідження було визначено як «Виховання толерантності молодших школярів крізь призму вивчення літературних творів інклюзивного спрямування».

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні теоретико-методичних засад та реалізації особливостей вивчення молодшими школярами літературних творів інклюзивного спрямування (на прикладі автобіографічної історії-казки «Зайчик-Нестрибайчик та його смілива мама»).

Виклад основного матеріалу. Нова українська школа передбачає докорінну зміну позиції вчителя, перебудову його свідомості щодо ролей вчителя та вихованця, особливостей здійснення освітнього процесу.

Головна мета НУШ — створити школи, де кожен учень отримує задоволення від навчання, розвивати інноваторів та громадян, здатних приймати відповідальні рішення та поважати права людини. Реформи також стосуються освітнього середовища. Зміна освітнього середовища означає зміну ставлення до дітей. Йдеться про повагу до дітей, турботу про них та пошук найкращих способів їх ефективного навчання. Велику увагу треба приділяти підвищенню рівня позитивних якостей і характеру у дітей молодшого шкільного віку та викоріненню негативних. Інклюзивна освіта

підростаючого покоління може змінити ставлення суспільства до дітей з особливими освітніми потребами, що дасть змогу їм стати повноцінними членами свого оточення.

Концепція Нової української школи надає великого значення педагогічному аспекту партнерства між усіма учасниками навчального процесу. Організація освітнього середовища в Новій школі базується на принципах партнерства в педагогіці:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах;
- діалог – взаємодія – взаємоповага;
- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [1].

Практиками доведено, що будь-які освітні реформи не стануть дієвими до того моменту, поки учні не будуть дотримуватися здорового способу життя та розвиватися. Дотримання та реалізація прав кожної дитини народитися здоровою, скористатися умовами для всебічного розвитку, бути надійно захищеною зараз ускладнюється. Проблема полягає у наданні недостатньої кваліфікаційної психолого-педагогічної допомоги учням з особливими освітніми потребами, а також у недостатній усвідомленості їх життєвих проблем всіма іншими здобувачами освіти. Ознайомлення учнів із поняттями «інклюзія», «дитина з особливими освітніми потребами» відбувається в нашій країні недостатньо продуктивно та послідовно.

Такий підхід може бути реалізований вчителями, які толерантно ставляться до дітей, сприймають їхні погляди, переймають їхні світоглядні та поведінкові моделі. В таких випадках можна організовувати спільні заходи, в яких учні проявляють ініціативу і беруть рівноправну участь у роботі.

Толерантність — одна з моральних категорій, яка, з одного боку, формується суспільством, а з іншого, — залежить від спрямувань, цінностей, потреб, поглядів, життєвих принципів самої людини, є її особистісним надбанням, що визначає поведінку.

На думку Г. Олпорта, толерантні люди добре знають себе і поважають як свої сильні, так і слабкі сторони. Вони можуть ставитися до інших з розумінням їхніх недоліків (і усвідомлюють, що ніхто не є досконалим). На думку авторів цієї роботи, ідентифікація та розуміння поведінки певної дитини є важливими для толерантного ставлення до дітей загалом [2, С. 38–54].

Молодший шкільний вік — важливий період для засвоєння соціальної культури, тому що в цей час закладається низка новоутворень, що забезпечують ефективність соціального становлення. У школярів молодших

класів встановлюється новий тип взаємин із людьми. Діти засвоюють соціальні й культурні норми, втрачають абсолютну орієнтацію на дорослого та зближуються з однолітками.

За науковими дослідженнями Л. В. Калініної, соціальний розвиток дітей молодшого шкільного віку ґрунтується на таких особистісних утвореннях: мотивація досягнень, позитивне ставлення до себе, адекватна самооцінка, вміння визначати емоційні стани інших людей, сприйнятливність до правильної поведінки в критичних ситуаціях, вміння конструктивно розв'язувати конфліктні ситуації [3, С. 179–182].

Молодший шкільний вік поділяється на період адаптації та період індивідуалізації. Прагнення визнати і увійти у світ дорослих соціальних відносин змушує дітей інтенсивно засвоювати норми, цінності та установки, які регулюють ці взаємини. Важливо, щоб процес соціального становлення особистості молодшого школяра, його саморозвитку та саморозкриття не відбувався стихійно, без усвідомленого спрямування педагога. Етап соціального розвитку в цьому віці може здатися вчителям легким, оскільки основна увага зосереджена на академічній успішності учня, і вчителі можуть не помітити перших ознак особистісної та соціальної вразливості. У сфері спілкування багато дітей мають суттєві труднощі, а їхня агресивність найчастіше пов'язана з низьким рівнем розвитку комунікативних навичок, а також браку взаєморозуміння і взаємоповаги між однолітками.

З огляду на значну актуальність формування в соціумі свідомої життєвої позиції щодо дбайливого та уважного ставлення до людей з особливими потребами, а також важливості здобуття відповідних знань щодо допомоги таким людям і правильної взаємодії з ними, постає необхідність впровадження інклюзивної освіти в навчальний процес, зокрема вивчення літературних творів інклюзивного спрямування з раннього шкільного віку, що розвиватиме в дітях толерантність та розуміння особливостей поведінки з людьми з особливими потребами.

Ключовим моментом у глибшому розумінні теми інклюзії в сучасній українській літературі є розгляд серії творів, присвячених цій темі.

Важливим кроком уперед у висвітленні історій особливих за фізичним та психічним станом, кольором шкіри, орієнтацією, самоідентифікацією людей стало видавництво збірки художніх творів «Terra інклюзія», що складається з трьох книжок, кожна з яких вміщує оповідання кількох авторів про героїв із різноманітними особливостями, які існують і в реальному житті. Такі історії створені з метою передати читачам усвідомлення почуттів героїв (прототипів реальних людей) — стійких і сильних духом особистостей, які невпинно прямують до своїх мрій і щоденно долають тернистий шлях до суспільного прийняття і прийняття самих себе.

Одним із яскравих прикладів повчальних інклюзивних творів, які входять у збірку «Terra інклюзія», є оповідання Ольги Гой «Діти Сонця», у

якому наголошено на необхідності дбайливого ставлення одне до одного, важливості цінування близьких і допомоги тим, хто цього потребує.

Оповідання Мар'яни Лелик «Дарувати тобі» присвячено історії незрячої дівчинки, яка досягнула успіхів у музиці за допомогою своїх рідних. Твір мотивує та надихає до віри в себе і досягнення власних мрій.

Письменниця Ганна Коназюк у творі «Крила янгола» розповідає про доброту янголів-охоронців, які бережуть кожного з нас, хоча ми знаємо про них так мало.

Фантастичний твір Ірини Арчер «Інклюзія» на своїх сторінках втілює в реальність мрії головного героя, який міг літати на інвалідному візку-трансформері та одержав загальне визнання.

Оповідання Людмили Охріменко «Заїда» висвітлює серйозну проблему домашнього насильства крізь призму історії дівчинки, яка стала жертвою фізичної агресії з боку рідного батька, проте ця сильна дитина змогла впоратися зі своїми страхами та переживаннями і повноцінно жити далі.

Рідкісна, проте важлива тема людей-трансгендерів піднімається в оповіданні «Жінка в душі якої жила осінь» авторства Олени Волинської. Мало кому відомо, як важко жити, весь час приховуючи від оточення самого себе та свої страждання, і як нестерпно відчувати себе чужим у суспільстві і навіть у власному тілі. Тож у творі наголошено на необхідності розуміння та підтримки таких особливих людей.

В оповіданні Тетяни Овдійчук «Подорож блакитної Кицьки» висвітлена тема непростого життя брата і сестри, які народилися альбіносами.

Наталя Вій у творі «Закохана назавжди» розкриває найболучішу тему сучасної України — війну. У творі постає головний герой із трагічною долею — чоловік пережив військовою службу, проте загинув унаслідок дорожньо-транспортної пригоди, а його дружина продовжувала його любити навіть після смерті та самостійно виховувала їхню спільну доньку.

Дмитро Швидюк в оповіданні «Культ Карго» розкриває складну тему важкого життя після втрати близької людини.

Тему незрячих людей, які попри все прагнуть до щастя, однак потребують підтримки близьких, висвітлює Наталя Чайковська у творі «Бачити серцем».

Людмила Снітко присвятила оповідання «Не бійся, я буду завжди поруч» особливостям та складнощам життя дітей з аутизмом, які потребують душевного тепла і підтримки рідних людей.

У творі Юлії Івушкіної «На своєму місці» головною героїнею є дівчина з вадами ніг, яка незважаючи на образи та приниження з боку оточення, змогла досягнути своєї мети і стати лікаркою, випромінюючи у світ тепло і доброту свого серця.

Аналізуючи труднощі, які виникають у сучасному житті, треба визначити, що перед кожним учителем стоїть низка завдань: передати учням

неосяжне море народної мудрості, розкрити багату душу великого українського народу, тобто сформуванню соціокультурну компетентність учнів. Одним із способів створення такого середовища є включення в освітній процес соціокультурних матеріалів. Іншими словами, матеріалів, що сприяють формуванню мовної особистості. Матеріалами для розвитку соціокультурної компетенції є літературні навчальні тексти та фольклор, особливо казки [4].

Прослідковується принцип доступності у словах В. О. Сухомлинського: «Казка, гра, фантазія — животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Через казкові образи в свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками. Під впливом почуттів, що породжені казковими образами, дитина вчиться мислити словами. Діти знаходять велике задоволення у тому, що їхня думка живе у світі казкових образів, в них — перший крок від яскравого, живого» [5].

Починаючи з ХІХ ст. і до сьогодні казкова оповідь була і є предметом вивчення багатьох вчених. Казку як жанр досліджено в працях О. Афанасьєва, І. Березовського, О. Бріциної, О. Веселовського, В. Гнатюка, Л. Дунаєвської, М. Костормарова, П. Куліша, З. Лановик, М. Лановик, С. Савченко, П. Чубинського, Є. Юзвенко, К. Естес, М. Кваша, М. Чумарна, М. Шабаніна, які розглядають казку як сакральну оповідь про життя народу, його традиції, звичаї, спосіб життя, а А. Богуш, С. Литвиненко, О. Прокопова, С. Русова, В. Сухомлинський звертаються до цього жанру як до засобу виховання й розвитку.

Казкові історії носять фантастичний характер, але вони не є простою фантазією казкаря. А. Н. Афанасьєв писав: «Казка не пуста вигадка, в ній, як і взагалі у всіх творіннях цілого народу, не могло бути і насправді нема ні навмисно складеної брехні, ні навмисного відхилення від дійсності світу» [6, С. 12–13].

Дослідженню впливу казки на особистість дитини присвячено чимало наукових праць Н. Міронової. Так, за словами науковиці, у казках завжди перемагає добро — це дуже важливо у вихованні дітей на казках. Тоді дитині легше буде впоратися з життєвими труднощами. Життя вносить свої корективи, але в підсвідомості нічого не втрачається. Тисячоліттями казки акумулювали духовний досвід людей і мали неймовірну владу над людським духом, виховуючи його і допомагаючи стати мудрішим. Вони поєднують в собі основи народної етики, віковічні моральні правила та загальнолюдські ідеали. Прихований зміст казок усвідомлюється через вивчення. Тільки мислячий, допитливий і старанний читач може розкрити її суть [6, С. 12–13].

На думку В. Сухомлинського, казка — активне естетичне мистецтво, яке захоплює усі сфери духовного життя дитини: розум, почуття, уяву, волю. Казковий жанр розвиває мислення кожної дитини, сприяє створенню інтелектуальної атмосфери в дитячому колективі. Казка володіє почуттями дітей, тому що через казку діти пізнають світ не тільки розумом, але й серцем [5].

С. А. Литвиненко розкриває ефективність формування моральних почуттів у дітей через цілеспрямованість, систематичність гуманістичного впливу засобом казки. Як вважають багато педагогів світу, чим раніше й міцніше сформується у дітей уявлення про дружбу, повагу, відданість, самопожертву, тим менш демонстративно-негативними будуть їхні вчинки у майбутньому [7].

Основними педагогічними принципами виховання дітей засобами казки є:

- зв'язок із життям;
- комплексність, цілісність і єдність цільового, процесуального, змістового, результативного і рефлексивного компонентів виховного процесу;
- грамотне педагогічне керівництво;
- самостійна активність;
- принципи гуманізму;
- єдності вимог школи і сім'ї;
- доступності;
- наочності;
- врахування вікових та інтелектуальних можливостей дітей;
- індивідуального підходу до роботи з дітьми.

До педагогічних умов, необхідних для успішного здійснення технології використання казки, відносять:

- поетапне використання в роботі з дітьми;
- врахування вікових особливостей дітей;
- грамотне керування вчителя процесом роботи над казкою;
- забезпечення адекватності сприйняття казки та оцінювання дій персонажів;
- обґрунтованість вибору літературного матеріалу, його актуальність;
- готовність вчителя до довірливого спілкування з дітьми; спонукання дітей до прийняття самостійних рішень, до самостійного морального вибору;
- формування в них почуття впевненості в собі й забезпечення морального благополуччя;
- рефлексію суб'єктами діяльності одержаних результатів.

Дослідження А. П. Плуґіної соціокультурної компетентності молодших школярів засобами казки продемонстрували, що казка дає можливість сформувати цілісне сприймання світу, в чому і проявляється її надзвичайно великий потенціал соціалізації. Вона має властивість ставати орієнтиром у процесі формування знань, умінь, ціннісних установок та загального соціального досвіду дитини. Наявний виховний та розвивальний потенціал казкових текстів природно допомагає виявляти, формувати, розвивати та реалізувати творчий потенціал учня, його образне та абстрактне мислення. Здатність казки «запрошувати до співпраці», ставати співавтором казкового

тексту сприяє виявленню і розвитку творчих здібностей особистості. За розвитком сюжету зростає емпатія до персонажів, встановлюються причинно-наслідкові зв'язки, у дитини починає формуватися емоційна оцінка події та емоційний досвід переживання події [8, С. 213–220].

Нерозривний зв'язок казки з життям дозволяє дітям через ситуації та предмети, що описані в казці, отримати досвід, який їм знадобиться в житті. Використання казки в освітньому процесі має займати центральне місце. Казки дають можливість дітям оцінювати сучасні проблеми в простій і зрозумілій формі. З казок діти можуть багато чому навчитися, зокрема, отримати перші уявлення про час і простір, про зв'язок між людьми, природою та навколишнім світом [9, С. 32].

Серед функціонально-тематичних різновидів жанру в дитячій літературі ХХ ст. великого поширення набули пізнавальні, морально-дидактичні та пригодницько-розважальні казки [10].

Казки впливають на виховання молодших школярів. Гуманізація освітнього процесу через казку — це можливість відчувати радість, щастя, уважно досліджувати навколишній світ. Іншими словами, читачі дізнаються про різні предмети побуту, природні явища, морально-етичні норми людського співіснування, про себе і свої можливості. Діти стають більш впевненими в собі, сміливішими, рішучішими, більш вдячними своїм друзям і більш корисними для інших.

У контексті дослідження розглядається такий різновид казки як авторська. Цей жанр є динамічним і стрімким, тож постійно зазнає нових трансформацій, збагачується сучасними реаліями, розкриває проблеми сьогодення. Він не є сталим, адже «не стоїть на місці» та все більше набирає популярності як серед авторів, так і серед читацької аудиторії. Постійні перевтілення та еволюціонування літературної казки роблять її доступною для людей різного віку.

Одним із різновидів цього літературного жанру є інклюзивна казка, яка постає в сучасному світі як новий формат ознайомлення людей, зокрема дітей, із поняттям включення школярів із особливими освітніми потребами (ООП) в навчальний процес, визнання рівності кожної людини та створення доступних умов для навчання кожного. Метою інклюзивної казки є усвідомлення дитиною обставин, за яких людина з ООП не може вести повноцінний спосіб життя, розуміння важливості розумного пристосування оточуючого світу до потреб кожної людини.

Інклюзивна казка — це жанр літератури, який у своєму змісті висвітлює тему включення дитини з особливими освітніми потребами в шкільний простір, формує у дітей почуття справедливості, прийняття кожної людини, незважаючи на її особливості та акцентуючи увагу на її потреби. Основна функція інклюзивної казки полягає у вихованні моральних якостей молодших школярів, виробленні понять «дружба», «взаємодопомога», «рівність».

Оскільки такі твори готують дитину сприймати навколишній світ з усіх його боків, уважається доречним використання в освітньому процесі інклюзивної казки як літературного жанру, що відкриває нове бачення на світ і виховує в дітях глибокі почуття: емпатію, гуманність, доброту, милосердя, чуйність, стриманість.

Яскравим прикладом такого повчального твору є авторська інклюзивна казка «Зайчик-Нестрибайчик та його смілива мама», яка входить до збірки «Терра інклюзія». Цей твір отримав відзнаку конкурсу «Коронація слова» як найкраще інклюзивне оповідання.

Казка «Зайчик-Нестрибайчик та його смілива мама» є автобіографічною, тож видається доцільним окреслити життєвий і творчий шлях її авторки.

Оксана Драчковська-Довгань народилася 5 лютого 1971 року в с.м.т. Глибока Глибоцького району, Чернівецької області. Закінчила школу у 1988 році. Після закінчення школи у 17 років розпочала трудову діяльність в районній газеті, щоб назбирати доробок для творчого конкурсу при вступі в університет. Працювала кореспондентом. Після року роботи в районній газеті вступила в Львівський національний університет імені Івана Франка на факультет журналістики. Після закінчення університету працювала на телебаченні. Зараз письменниця займається громадською діяльністю, входить до складу комітету з питань доступності при Чернівецькій міській раді.

Оксана — мама особливого хлопчика Назарчика, якому лікарі діагностували важке спадкове захворювання — спінальну аміотрофію. Він навчається вдома, а Оксана робить усе, аби хлопчик був якнайбільше інтегрований в суспільство. І не лише він, адже кожен встановлений у Чернівцях пандус допомагає й іншим — людям з інвалідністю, мамам із візочками чи навіть туристам із важкими валізами.

Оксана Драчковська написала такі твори як «Зілля», «Ненька-Ненька. Зі щоденника заробітчани», інклюзивну п'єсу «Різдво» та автобіографічну історію-казку «Зайчик-Нестрибайчик та його смілива мама». Казка отримала відзнаку конкурсу «Коронація слова» як найкраще інклюзивне оповідання. Авторка написала цей твір для дітей, щоб розповісти їм про їхніх ровесників, які мають фізичні вади і не можуть самостійно пересуватися.

Автобіографічна історія-казка про інклюзивність має соціально важливе значення. Сама авторка зазначає, що її метою є презентувати казку як соціально-просвітницький проєкт.

Презентації книги Драчковської «Зайчик-Нестрибайчик та його смілива мама» відбулися у таких містах як Львів, Чернівці, Івано-Франківськ, Коломия та Луцьк.

27 лютого 2020 року відбулася зустріч із авторкою книги Оксаною Драчковською та головним героєм казки Назаром — дитиною з особливими освітніми потребами. Презентація книжки Оксани Драчковської «Зайчик-Нестрибайчик та його смілива мама», зініційована авторкою публікації,

доцентом Оксаною Гордійчук, відбулася за участі студентів педагогічного фахового коледжу Чернівецького національного університету ім.Ю.Федьковича та викладачів (Рисунки 1, 2).

Рис. 1. Оксана Драчковська з особливим сином Назаром презентують книгу «Зайчик-Нестрибайчик та його смілива мама» на зустрічі-знайомстві

Рис. 2. Хлопчик Назар із особливими потребами спілкується з гостями на зустрічі-знайомстві

Письменниця зазначає, що казка — це зовсім новий жанр у її творчості. А рішення написати інклюзивну казку є відповіддю на актуальні питання сучасності.

Оксана Драчковська подала заявку на конкурс грантів, в результаті отримала грант на видання книги за підтримки Чернівецького благодійного фонду «Кращим бути». Книжку було видано у 2019 році за участі чернівецького видавництва «Чорні вівці». Книга ілюстрована художницею Оксаною Драчковською (молодшою) (Рисунок 3).

Рис. 3. Обкладинка книги Оксани Драчківської «Зайчик-Нестрибайчик та його смілива мама»

Соціальним складником проекту письменниці передбачено, що частина тиражу «Зайчик-Нестрибайчик та його смілива мама» має бути розповсюджена по бібліотеках, спеціальних закладах освіти. Головна мета авторки — допомогти читачеві прийняти ситуацію і усвідомити, що можна жити повноцінним життям навіть в інвалідному візку.

Зауважимо, що 2020 рік став знаменним для письменниці Оксани Драчківської, адже за свою книжку «Зайчик-Нестрибайчик та його смілива мама» авторці було вручено відзнаку «Best Award 2020» за «делікатне висвітлення непростой теми, що завдяки мистецькій формі досягає дитячої свідомості та виховує людяність» (Рисунок 4).

Рис. 4. Оксана Драчківська з особливим сином Назаром

У 2021 році історія про особливого зайчика стала діалогією — вийшла друком друга частина казки під назвою «Зайчик-Нестрибайчик подорожує».

Рис. 5. Обкладинка книги Оксани Драчківської «Зайчик-Нестрибайчик подорожує»

Проаналізувавши підручники з читання (за новою програмою НУШ), варто зазначити, що підручник 2-го класу за видавництвом О. Я. Савченко [11] містить оповідання В. О. Сухомлинського «Глуха дівчинка», що також є твором інклюзивного характеру. Оповідання спрямоване на виховання в учнів морально-етичних цінностей, бажання допомагати людям із порушенням слуху та зору, не бути байдужими до оточуючих.

У підручнику для учнів 3-го класу (за новою програмою НУШ) «Українська мова та читання 2 частина» за видавництвом О. Я. Савченко [12] міститься п'єса-казка «Стрімкий, як вітер» авторки Наталі Осипчук, яка змогла описати дружбу дельфіна та хлопчика, який пересувався на інвалідному візку. Під час своєї реабілітації у п'єсі-казці, прослідковуємо, що дитина з особливими потребами не має егоїстичних намірів, виявляє любов і турботу до тварин та близьких.

Зауважимо, що такого жанру, як інклюзивна казка, у новій програмі літературного читання на сьогодні не передбачено. Тому казку «Зайчик-Нестрибайчик та його смілива мама» можна назвати першою рекомендацією для програми літературного читання.

Особливостями вивчення казки «Зайчик-Нестрибайчик та його смілива мама», за думкою авторів статті, є:

- ознайомлення з автором казки;
- ознайомлення з книжкою;
- установка на цілеспрямоване сприйняття казки;
- читання казки з використанням стратегії «спрямоване читання»;
- емоційно-оціночна бесіда після прочитання казки;
- виокремлення основних героїв казки та характеристика їхніх вчинків;
- бесіда за змістом прочитаного;
- складання учнями власного завершення казки;
- складання власної інклюзивної казки.

Пропонується розробити урок літературного читання, інтегрований з англійською мовою, використовуючи особливості вивчення дитячої казки «Зайчик-Нестрибайчик та його смілива мама» (*Додатки*).

Висновки. У рамках науково-практичного дослідження було наголошено на актуальності формування в суспільстві свідомого ставлення до людей з особливими потребами та розвитку знань щодо необхідної їм допомоги. Тож були розкриті теоретико-методичні засади вивчення літературних інклюзивних творів (зокрема жанру казки) молодшими школярами з метою виховання в них толерантної поведінки з однолітками, які мають відмінності з ними. Досягнення мети дослідження було здійснено на прикладі ознайомлення учнів із автобіографічною казкою про інклюзивність «Зайчик-Нестрибайчик та його смілива мама».

У результаті аналізу праць науковців було зазначено, що «казка — це животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень», «інклюзивна казка — це жанр літератури, зміст якого висвітлює тему включення дитини з особливими освітніми потребами у навчальний простір».

Окреслено особливості та детальний підхід до вивчення автобіографічної інклюзивної казки для дітей молодшого шкільного віку «Зайчик-Нестрибайчик та його смілива мама» на уроках читання.

Виділено такі етапи проведення заняття: ознайомлення з книжкою та автором казки; установка на цілеспрямоване сприйняття казки; читання казки із використанням стратегії «спрямоване читання»; емоційно-оціночна бесіда після прочитання казки; виокремлення основних героїв казки та характеристика їхніх вчинків; бесіда за змістом прочитаного; складання учнями власного завершення казки; складання власної інклюзивної казки.

Як показав аналіз науково-педагогічної літератури, тема інклюзивності є недостатньо розробленою і потребує подальшого вивчення. Звертаємо увагу, що інклюзивна казка стає важливою ланкою у вихованні підростаючого покоління. Тож розроблення та проведення уроку за обраною темою дала можливість зрозуміти, що вивчення інклюзивної казки може застосовуватися як в умовах класного уроку, так і в умовах дистанційного навчання.

Практичне значення дослідження полягає у використанні особливостей роботи над інклюзивною казкою викладачами навчальних дисциплін «Методика навчання мовно-літературної освітньої галузі (українська мова, літературне читання)», «Робота з дитячою книгою в початковій школі», «Основи інклюзивної педагогіки», «Психолого-педагогічний супровід дітей інклюзивного класу», «Технологія інклюзивного навчання у початковій школі». Також ці матеріали будуть корисними під час проведення уроків у початковій школі вчителями-практиками та студентами.

Перспективами подальших досліджень є пошук та глибокий аналіз інклюзивних творів українських та зарубіжних авторів. Також планується дослідити та розробити методику вивчення літературних творів інклюзивного

спрямування та їх використання для виховання дітей молодшого шкільного віку.

Література:

1. Нова українська школа: poradnyk dlya vchytelya / za zag. red. N. P. Bibik. Kyiv : TOB «Вид. дім «Плеяди», 2017. 206 с. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf> (дата звернення: 26.05.2023).
2. Максимова О. О. Позиція толерантності вчителя НУШ. Система підготовки майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи : монографія / за заг. редакцією В. Є. Литн'ова, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир: Вид-во О. О. Євенок, 2019. С. 38–54. URL: http://eprints.zu.edu.ua/30263/1/Максимова_О_1.PDF (дата звернення: 26.05.2023).
3. Калініна Л. В. Особливості формування соціокультурної компетенції учнів початкової школи. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Серія : філологічна*. 2013. № 33. С. 179–182.
4. Saxby G. Searching for a happily ever after: using fairy tales in primary classrooms to explore gender, subjectivity and the life-worlds of young people. *The Australian Journal of Language and Literacy*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1007/s44020-022-00017-z> (date of access: 04.06.2023).
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. : статті / гол. ред. кол. О. Г. Дзевєрін. Київ : Вид-во «Радянська школа», 1977. Т. 36, 670 с.
6. Міронова Н. Роль казки на особистість дитини. *Журнал «Дошкільне виховання»*. 2007. № 5. С. 12–13.
7. Литвиненко С. О. Виховання гуманних понять молодших школярів засобами української народної казки : дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 1994. 186 с.
8. Плугіна А. П. Розроблення наукового апарату дослідження "Формування соціокультурної компетентності молодших школярів засобами казки". *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія : педагогічні науки*. 2016. № 32. С. 213–220.
9. Сабат Г. П. Казки Івана Франка як естетико-поетикальна система : дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 2009. С. 32.
10. Кизилова В. В. Українська література для дітей та юнацтва: новітній дискурс: навчально-методичний посібник для студ. вищих навч. закл. Старобільськ : Вид-во ДЗ «Луганський національний ун-т ім. Тараса Шевченка», 2015. 236 с. URL: <https://docplayer.net/67568124-Ukrayinska-literatura-dlya-ditey-tayunactva-novitniy-diskurs.html> (дата звернення: 26.05.2023).
11. Савченко О. Я. Українська мова та читання : Підручник для 2-го класу ЗЗСО : у 2-х частинах: частина 2: підручник. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. 144 с. URL: <https://shkola.in.ua/1289-ukrainska-mova-2-klas-savchenko-2019-ch-2.html> (дата звернення: 26.05.2023).
12. Савченко О. Я. Українська мова та читання : Підручник для 3-го класу ЗЗСО : у 2-х частинах: частина 2 : підручник. Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. 160 с. URL: <https://shkola.in.ua/1372-ukrainska-mova-ta-chytannia-3-klas-savchenko-2020-ch-2.html> (дата звернення: 26.05.2023).

References:

1. Bibik, N.P. (Ed.). (2017). *Nova ukrayinska shkola: Poradnyk dlya vchytelya [New Ukrainian School: Teacher's Guide]*. Kyiv: "Vydavnychiy dim "Pleyady" LLC. Retrieved from <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf> [in Ukrainian].
2. Maksymova, O.O. (2019). *Pozitsiya toleranstnosti vchytelya NUSH. Systema pidhotovky maybutnikh fakhivtsiv u konteksti stanovlennya Novoyi ukrayins'koyi shkoly: Monohrafiya [The Position of Tolerance of the NUSh Teacher. The System of Preparing Future Specialists in the Context of the Formation of the New Ukrainian School: Monograph]*. V. Ye. Lytn'ova, T.V. Zavyazun, & N.Ye. Kolesnyk (Eds.). Zhytomyr: Vydavnytstvo O.O. Yevhenok. Retrieved from http://eprints.zu.edu.ua/30263/1/Максимова_О_1.PDF [in Ukrainian].

3. Kalinina, L.V. (2013). Osoblyvosti formuvannya sotsiokulturnoyi kompetentsiyi uchniv pochatkovoyi shkoli [Features of developing sociocultural competence in primary school students]. *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu "Ostroz'ka akademiya". Seriya: Filolohichna – Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Series: Philological*, (33), 179–182 [in Ukrainian].
4. Saxby, G. (2022). Searching for a happily ever after: using fairy tales in primary classrooms to explore gender, subjectivity and the life-worlds of young people. *The Australian Journal of Language and Literacy*. <https://doi.org/10.1007/s44020-022-00017-z>
5. Sukhomlynsky, V.O. (1977). *Vybrani tvory: V 5 t.: Stat'i [Selected Works: In 5 volumes: Articles]*. O. G. Dzeverin (Ed.). Kyiv: Vydavnytstvo "Radyanska shkola" [in Ukrainian].
6. Mironova, N. (2007). Rol' kazky na osobystist' dytyny [The role of fairy tales in a child's personality]. *Zhurnal "Doshkil'ne vykhovannya" – Preschool Education Journal*, (5), 12–13 [in Ukrainian].
7. Litvinenko, S.O. (1994). Vykhovannya humannykh ponyat' molodshykh shkolyariv zasobamy ukrayins'koyi narodnoyi kazky [Education of humane concepts of younger schoolchildren by means of Ukrainian folk tales]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].
8. Pluhina, A.P. (2016). Rozroblennya naukovoho aparatu doslidzhennya "Formuvannya sotsiokulturnoyi kompetentnosti molodshykh shkolyariv zasobamy kazky" [Development of the scientific apparatus of research "Formation of sociocultural competence of younger students through fairy tales"]. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni O. Dovzhenka. Seriya: Pedahohichni nauky – Bulletin of O. Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical Sciences*, (32), 213–220 [in Ukrainian].
9. Sabat, H.P. (2009). Kazky Ivana Franka yak estetyko-poetychna systema [Fairy tales of Ivan Franko as an aesthetic-poetic system]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
10. Kizilova, V.V. (2015). *Ukrayinska literatura dlya ditey ta yunactva: Novitniy dyskurs: Navchalno-metodychnyy posibnyk dlya stud. vyshchikh navch. zakl. [Ukrainian literature for children and youth: Latest discourse: Educational-methodical guide for students of higher education institutions]*. Starobil's'k: Vydavnytstvo DZ "Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka". Retrieved from <https://docplayer.net/67568124-Ukrayinska-literatura-dlya-ditey-tayunactva-novitniy-diskurs.html> [in Ukrainian].
11. Savchenko, O.Ya. (2019). *Ukrayins'ka mova ta chytannya: Pidruchnyk dlya 2-ho klasu ZZSO: U 2-h chastynah: Chastyna 2 [Ukrainian Language and Reading: Textbook for 2nd Grade of Comprehensive Secondary School: In 2 Parts: Part 2]*. Kyiv: UOVC "Orion". Retrieved from <https://shkola.in.ua/1289-ukrainska-mova-2-klas-savchenko-2019-ch-2.html> [in Ukrainian].
12. Savchenko, O.Ya. (2020). *Ukrayins'ka mova ta chytannya: Pidruchnyk dlya 3-ho klasu ZZSO: U 2-h chastynah: Chastyna 2 [Ukrainian Language and Reading: Textbook for 3rd Grade of Comprehensive Secondary School: In 2 Parts: Part 2]*. Kyiv: UOVC "Orion". Retrieved from <https://shkola.in.ua/1372-ukrainska-mova-ta-chytannia-3-klas-savchenko-2020-ch-2.html> [in Ukrainian].